

Borivoj Ladišič
Bernardka Zorko¹
¹ Zavod Svibna

Ajdovske zgodbe iz Posavja

Zavod Svibna, regijski zavod za ohranjanje in trajnostni razvoj podeželja iz Brezovske gore v občini Krško, je bil ustanovljen leta 2005, takrat še pod imenom Zavod Vrbov log. Povod in navdih delovanja zavoda je bližnja Ajdovska jama pri Nemški vasi, arheološko najdišče, svetišče in nekropola iz mlajše kamene dobe ter poletno zatočišče porodniških kolonij netopirjev. Pomemben delež dejavnosti zavoda je še vedno povezan z Ajdovsko jamo, v katero vodijo različne skupine obiskovalcev v času, ko je dovoljen obisk, to je od 15. oktobra do 15. aprila. V zadnjih letih zavod intenzivno sodeluje z Občino Krško tudi pri vzpostavitvi Arheološko naravoslovnega parka Ajdovska jama. Ob obisku »največje porodnišnice netopirjev v Sloveniji« in ogledu bližnjih kraških pojavov bo obiskovalcem izjemnega arheološkega najdišča omogočil tudi vpogled v življenje in verovanje starodavnih Ajdov ter oddih v naravi.

V letih 2021 in 2022 je Zavod Svibna izvajal projekt Ajdovske zgodbe iz Posavja, ki je bil sofinanciran s sredstvi Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Projekt povezuje arheološka najdišča Posavja, ki imajo v svojem nazivu pridevnik »ajdovski«. Gre za znane lokalitete naravne in kulturne dediščine, vključene v omrežje Natura 2000, Kozjanski park in biosferno območje Obsotelje in Kozjansko.

Zavod Svibna, ki je sicer vodilni partner projekta Ajdovske zgodbe iz Posavja, je vse »ajdovske« lokacije iz Posavja povezal tudi v okviru študijskega Ajdovskega krožka, ki ga sestavljajo člani iz različnih krajev Posavja. Skupaj smo odkrivali, kdo so bili in kako so živeli ti skrivnostni Ajdi, obenem pa spoznavali zanimive koticke naše regije. Po ljudskem izročilu so Ajdi velikani, pogosto tudi pogani ter hkrati najstarejši prebivalci Zemlje. Veliko večino ajdovskih lokacij predstavljajo jame, s čimer smo na svojstven način obeležili tudi lansko Mednarodno leto jam in krasa.

Ajdovska peč pri Studencu

Terenske ogledе smo začeli v Ajdovski peči (kat. št. 390) nedaleč od Studenca. Ta je v vhodnem delu suha in bogato zasigana fosilna izvorna jama. Po precej ozkem in blatnem vhodnem rovu pridemo do vodnega rova, kjer potoček ponikne in se na površju pojavi več metrov pod vhodom. Jama se v vodnem delu konča z neraziskanim

sifonom. Izvir pod jamo je stalen, kar pomeni, da ima jama veliko zaledje, ki napaja izvir. Po pripovedovanju domačinov je Srečko Brodar zapisal, da je bila v jami najdena oglajena kamnita sekira, sicer pa arheološke raziskave niso bile narejene.

Levakova jama

Drugo terensko srečanje smo namenili Levakovi jami (kat. št. 517) v Dolu pri Šutni blizu Podbočja. Vhod v jamo je pod skalno steno na nadmorski višini 210 m, v pobočju nad Levakovim izvirom in dolino Sušice. Vhod je odprlo neurje leta 1937, ko so podzemne vode v jami tako narasle, da so pod pritiskom odnesle grušč, ki je zapiral jamski vhod. Skromni ostanki sige nekaj metrov pred sedanjim vhodom kažejo, da je bil vhodni rov daljši. Voda je ob povodnji iz jame naplavila veliko arheoloških predmetov, človeških kosti in drobcev lončevine in tako zbudila pozornost domačinov in arheologov. Kot meni arheolog Guštin (1976), naj bi jama v antiki služila kot zatočišče, notranji del pa za pokopavanje, zaradi česar so verjetno vhod zadelali.

Arheološke raziskave so pokazale, da so ljudje jamo obiskovali oziroma v njej živeli že v eneolitiku oziroma bakreni dobi, starejši železni dobi, rimskem času in tudi pozni antiki. Posebno zanimiv predmet je verjetno bakrena sekirica iz konca 3. tisočletja pr. n. št., ki velja za najstarejši kovinski predmet v Posavju. Hrani ga Posavski muzej Brežice. Med naplavljenimi in izkopanimi predmeti so našli tudi neolitske artefakte, fragmente keramike, halštatske predmete, rimske novce ter ostanke človeških kosti. Vse najdbe so v Posavskem muzeju v Brežicah. Ogledali smo si zgolj vhodni rov, za nadaljnjih 300 m pa bi potrebovali že konkretno jamarsko opremo.

Pred vhodom v Levakovo jamo. FOTO SAŠO OBOLNAR

Z Ajdi do naravnih zanimivosti Bohorja

Kot po pravilu vedno, ko iščemo ajdovske lokacije, naletimo ob tem še na prave naravne bisere, tokrat na Bohorju. Tam smo avgusta 2021 odkrivali ajdovske sledi in izvedeli veliko zanimivih zgodb. Eno takih zatočišč je jama Ajdovska peč (kat. št. 8191) pod vasjo Lošče. To sta dva prosto dostopna spodmola. V večjem sta se med drugo svetovno vojno skrivali dve partizanski družini, ki sta v večjem spodmolu umetno izklesali manjše okno s prostorom za shrambo. O Ajdih velikanih govori tudi ljudsko izročilo, ki pravi, da naj bi v Ajdovski peči živela, verjetno z mačeho, ajdovska deklica Bojanca. Nekoč je pri slapu Pekel izgubila iglo, ki jo danes vidimo kot 15 m visok kamnit osamelec. Mačeho je to močno razjezilo, zato je Bojanco preklela, da je okamnela. Obraz okamnene Bojanke je še danes možno videti pri slapu Bojanca. Za nameček smo ob poti naleteli še na eno naravno vrednoto – Požunovo trto, ki je med najstarejšimi pri nas, pa gotovo tudi ena najdebelejših.

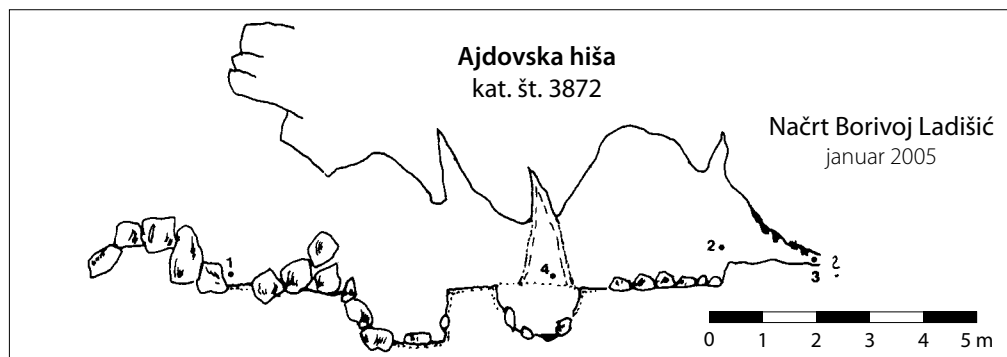

Pred vhodom v Ajdovsko peč na Bohorju. FOTO BERNARDKA ZORKO

Do ajdovskih zakladov v Posavskem muzeju Brežice in sromeljski Ajdovski hiši

Na zadnjo septembrsko nedeljo 2021 smo ajdovsko raziskovanje začeli v Posavskem muzeju Brežice. Tudi Brežiški grad naj bi sezidali ajdi. To naj bi bili tako močni in veliki ljudje, da so za palice uporabljali hrastova debla. Do polovice so zidali grad kleče, preko polovice pa stoje. Sedanja grajska stavba seveda ne izhaja iz tistih časov. Predkrščansko, ajdovsko obdobje se skriva v tleh, saj grad stoji na širšem arheološkem območju, na katerem so pod srednjeveškimi plastmi mestnega jedra najdene naselbinske ostaline iz neolitika, pozne bronaste dobe in rimske dobe ter delno poškodovano žgano grobišče

iz mlajše železne dobe. Posavski muzej Brežice hrani še pravo zakladnico najdb iz različnih ajdovskih lokacij po Posavju. Ogleдали smo si zakladno bronastodobno depojsko najdbo iz Ajdovske hiše (kat. št. 3872) na Silovcu pri Sromljah, bronasto sekirico iz Levakove jame pri Podbočju in številne predmete iz Ajdovske jame pri Nemški vasi.

V nadaljevanju popoldneva smo sončno svetlobo lovili še na sončnem Silovcu pri Sromljah in si ogledali omenjeno Ajdovsko hišo, lokacijo zakladnega depoja iz 2. tisočletja pred našim štetjem. Jama je arheološko najdišče iz pozne bronaste dobe in tudi antičnega časa. Gre za manjšo, suho, vodoravno jamo. Bila je zatočišče v različnih obdobjih zgodovine z lepo bero bronastih predmetov od srpov, sekiric, dleta, zapestnic, ovratnic, pa do bakrenih surovcev, kar predstavlja največji pozno bronastodobni depo v Posavju. V poznejših raziskavah so bili odkrite tudi sledi človekove prisotnosti v rimski dobi, med drugo svetovno vojno pa se je v njej skrivala skupina partizanov Kozjanskega odreda.

Člani skupine pred vhomom v Ajdovsko hišo na Silovcu. FOTO SAŠO OBOLNAR

Z Ajdi na vsako stran Save

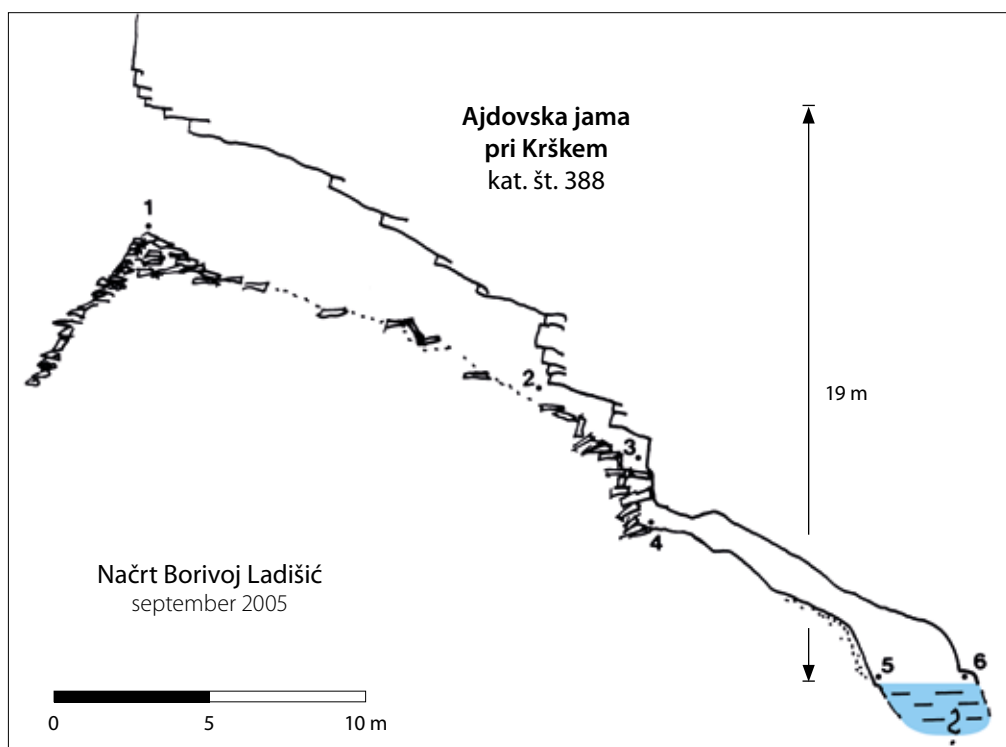
Na čudovito popoldne zadnje oktobrske nedelje 2021 smo sledi Ajdov raziskovali na obeh bregovih Save. Pravi plezalski podvig je bil vzpon do vhoda Ajdovske jame pri Krškem (kat. št. 388), imenovane tudi Jermanova jama, Ajdovska jama na Pijavškem in Jama pod Viševcem. Odpira se ob cesti Krško–Sevnica, blizu Pijavškega. Posamične najdbe segajo v bakreno, starejšo železno in rimsko obdobje, v pobočju, ki se spušča proti Savi, naj bi bil antični kamnolom, v strugi Save pa je bil najden prazgodovinski meč. Dostop do jame je dokaj izzivalen, strma stena nad vhodom se uporablja zdaj tudi v plezalne namene. Vhod je bil še po drugi svetovni vojni v obliki kamnite arkade. Jama je nastala v plastnatem krednem apnencu, ki je tu v tankih polah, debelih od nekaj do največ deset centimetrov. Zato so domačini v jami lomili kamen ter vhodu in vhodni dvorani spremenili obliko in videz. Lomili so ga plast za plastjo, tako da se je strop postopoma zviševal, obenem so tla zasipavali z odlomljenimi in neuporabnimi kosi. Sedaj so primarna tla in kulturni horizonti pod več kot 3 m debelim zasutjem. Z desnega brega Save smo odšli še na levi breg do Ajdovskega gradca nad Vranjem. Spoznali smo razsežnost te zgodnjekrščanske utrdbe, ki z nazivom »ajdovski« nakazuje še na starejša obdobja, ter uživali v energiji prvinskega prostora. Arheološko najdišče Ajdovski gradec sodi med najboljše raziskana naselja iz časov preseljevanja ljudstev v 5. in 6. stoletju našega štetja v tem delu Evrope. Je eno od večjih starokrščanskih središč na območju Alp in ena bolje raziskanih poznoantičnih višinskih naselbin na Slovenskem.

Ajdovska jama pri Krškem – pred vhodom v rov s sifonom. FOTO BERNARDKA ZORKO

Na sončku sredi Ajdovskega gradca nad Sevnico. FOTO SAŠO OBOLNAR

Mednarodno leto jam in krasa smo obeležili tudi pri Ajdovski jami

Novembra 2021 smo v Zavodu Svibna pripravili izobraževalni dogodek, posvečen krasu in kraškim zanimivostim, s poudarkom na bližnji Ajdovski jami pri Nemški vasi (kat. št. 417) in kraškem dolu Podjama. Osrednji del dogodka je bilo predavanje dr. Jureta Tičarja z naslovom Kras in jame v luči varovanja naravne dediščine. V nadaljevanju je zgodovino jamarskih in arheoloških raziskav Ajdovske

jame predstavil Andrej Hudoklin. Te segajo v leto 1884, ko je v njej prvi sondiral starinokop Jernej Pečnik. Raziskovalni obiski jame so nato sledili vse do danes in se še niso zaključili. Tako so septembra 2021 novomeški jamarji pod desnim vhom v jamo znova odkopali zasut bruhalnik in odprli dostop v vodni rov, pri čemer raziskave še niso zaključene. Prisotnost človeka v Ajdovski jami je skupaj z ostanki kosti jamskega medveda izpričana že v obdobju starejše kamene dobe (70.000 do 20.000 let pr. n. št.). V mlajši kameni dobi in v bakreni dobi je bila jama uporabljena kot grobišče in svetišče. Vse do konca srednjega veka je bila zatočišče v času nevarnosti. Sledilo je še spoznavanje kraških pojavov v kraškem dolu pred jamo. Zaprta dolina Kartušev dol, ki jo domačini poznajo kot Podjama, skriva vse elemente krasa: zatrep, jamo, bruhalnik, požiralnike ... Seveda smo obiskali tudi jamo, ki je znana kot zatočišče porodniške gruče južnih podkornjakov in vejicatih netopirjev. Dogodek je bil posvečen Mednarodnem letu jam in krasa, bil pa je tudi del izobraževalnih dejavnosti projekta Ajdovske zgodbe iz Posavja.

Raziskovanje kaminov v Ajdovski jami pri Nemški vasi. FOTO MARKO MAJHEN

Drugi ogledi Ajdovskega krožka

Razen ajdovskih jam smo obiskali še nekaj ajdovskih lokacij. Po prvih, bolj jamskih srečanjih smo se prvo nedeljo v juliju 2021 podali v hribovske ajdovske kraje do Ajdovega groba, dobrih 800 m nad morjem na Magolniku nad Svibnem v občini Radeče. A tudi tokrat ni šlo brez jame. Pot do cilja je vodila ob rečici Sopota, mimo zdaj slabo vidne in dostopne Jame pri Njivicah (kat. št. 1851). Vhod je bil odprt leta

V Ajdovski jami pri Nemški vasi. FOTO SAŠO OBOLNAR

1934 ob gradnji ceste. V njej so istega leta našli ostaline iz starejše kamene dobe. Ajdov grob je gomila iz starejše železne dobe, žal že dolgo tega izropana.

Ajdovsko potepanje smo v nedeljo, 12. septembra 2021, nadaljevali po Bizeljskem in deloma tudi Bistriškem. Slišali smo, da so tudi tam sledi Ajdov. Ob robu gozdnega križpotja smo naleteli na Ajdovsko babo, kamniti osamelec. Izročilo pravi, da se je velikanka, medtem ko je v naročju nesla otroka, na glavi pa sedemstolitrsko vedro vode, obrnila, čeprav se ne bi smela in zato za vekomaj okamnela. Pot smo nadaljevali do razvalin Kunšperškega gradu, ki naj bi ga zgradili Ajdi. Potep smo zaključili nad prepadnim pobočjem hriba, katerega razgledna točka se imenuje »Vlka pečina«. Orešje, Bizeljski grad in preko meje hrvaško Zagorje so bili kot na dlani.

Po slabem letu raziskovanja ajdovskih lokacij po Posavju naše navdušenje nad Ajdi ni popustilo. V drugi sezoni v letu 2022 bomo v okviru projekta spoznali znanje, vrednote in veščine Ajdov. V načrtu je še ekskurzija do bolj oddaljenih ajdovskih lokacij. Prav tako želimo spoznati odnos Ajdov do narave, ajdovsko ustvarjalnost in prehrano.

LITERATURA

GUŠTIN, M., 1976. Poročilo o izkopu kulturnih slojev v Levakovi jami. *Arheološki vestnik*, 27.